

ISSN 1305-5992

Türkiyat Araştırmaları

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI
ENSTİTÜSÜ



Sayı 1

Güz 2004

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE İLKELER

Yrd.Doç. Dr. Erol BARIN

Abstract

Language teaching should be carried out in terms of certain principles. Teaching Turkish to foreigners is extremely important both for the Turkish language and for the Turkish culture. So, the fundamentals and general principles should be identified correctly and be employed in teaching.

Key words: language, principles, teaching Turkish, method, technique, expertise

Dil Nedir ?

“Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimâî bir müessesedir.” (Ergin,1989:3)

Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi dil, insanların birbirleriyle anlaşabilmeleri için en temel araçtır. İnsan, duygu ve düşüncesini kelimelerle oluşturup diğer insanlara aktarmaktadır. Toplumlari bir arada tutan ve yaşayış biçimlerini, gelenek ve görenekleri, inançları, nesilden nesile aktararak milleti birbirine kaynaştıran en güçlü kurumdur dil.

“Dil olmadan insanların birlikte yaşamaları, anlaşabilmeleri, dolayısıyla bir toplumu oluşturmaları söz konusu olamayacağından, dil bu açıdan da önemlidir ; bir topluluğu topluma dönüştürür.

Bir toplumu ulus yapan bağların en güçlüsü dildir. Bireyleri ulusuna, yurduna, geçmişine sıkı sıkıya bağlar; kuşaktan kuşağa aktarılarak gelen dil, bireyi geçmiş ile gelecek arasındaki zincirin bir halkası durumuna getirir.” (Aksan, 1979:13)

Kültürü oluşturan dildir ve dil ile kültür birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Dili üstün olmayan milletlerin dili de zayıf kalmaktadır. Kendi dilleri ile antlaşma kurmayan toplulukların kültürlerinden bahsedilemez.

Bir milletin tarihi, coğrafyası, dini değer ölçüleri, folkloru, müziği, sanatı, edebiyatı, ilmi, dünya görüşü ve millet olmayı gerçekleştiren her türlü ortak değerleri yüzyılların süzgecinden süzüle süzüle kelimelerde sembolleşerek dil hazinesine akmaktadır. Böylece dil sosyal yapının ve kültürün aynası olmaktadır.

“Her edebi eser konu edindiği cemiyetin, bedii fikir, duygu, kabul ve davranışların dünyasını, bir nispet dahilinde yansıtır.” (Tural, 1991:27)

“Dilin milli olmasının bir başka ölçüsü, nesiller arasında bağ kurmasıdır. Dil, din, gelenekler gibi değerlerle nesilleri birbirine bağlanmayan topluluk, zamanla millet olmaktan çıkar.” (Ercilasun, 1984:102)

Bu satırlardan da açıkça anlaşılacağı gibi dil, ait olduğu toplumun sahip olduğu bütün değerleri nesilden nesile aktarmakta ve böylece aradaki kültür bağının ortaya koymaktadır. Edebi eserler de dili canlı tutan en önemli unsurlardır. Eski nesiller meydana getirdikleri sözlü ve yazılı eserler sayesinde gelecek nesillere seslenirler. Yeni nesiller de atalarının hayat tecrübelerine bu eserler sayesinde ulaşır. Kısacası “Dil, kültürün zaman ve mekân boyutlarında aktarılmasını ve zenginleştirilmesini sağlayan temel mekanizmadır.” (Güngör, 1991:214)

Ana Dili

Kişi, ait olduğu toplumun bir parçasıdır. Bir çocuk doğduğu ve büyümeye başladığı çevrede konuşulan dili edinir. Bu dile, “ana dil” denir. Ana dili, genellikle anne, baba ve yakın aile çevresinden öğrenilir. Daha sonraları ise ilişki kurulan kişi ve çevredekilerden öğrenilenler ile geliştirilmeye başlanır.

İkinci Dil

İnsanlar, toplumlar ve milletler arasında kişisel, kurumlar arası ve devletler seviyesinde çeşitli ilişkiler bulunmaktadır. Bilim, siyaset, askerlik, eğitim, turizm, kültür, sanat, ticaret ve iletişim alanlarındaki bu ilişkilerin sağlıklı olarak yürütülebilmesi için ana dilden başka milletler arası ortak olan dillerin öğrenilmesi gerekmektedir. Bir yabancı dil öğrenmek yeni bir insan olmaktır.

“İnsan hangi dili biliyorsa, o yabancı dil ki bu Türkçe de olabilir, artık onun parçası ve onun değeri haline gelecektir. Dolayısı ile o dilin milletinin kültürünün sevecek ve övecektir.” (Gülay, 1988:34)

Yabancı Dil Öğrenimi Nedir, Nasıl Olmalıdır?

Yabancı dil öğrenimi, kişinin ana dili dışında başka bir dil ve kültürle tanışması demektir. Her insan yabancı dil öğrenirken ilk önce kendine psikolojik bir duvar örer ve zaman zaman da bu yeni dili öğrenemeyeceğini düşünür. Bu yüzden, yabancı dil öğretilirken her tür sıkıcılık ve zorluktan uzak durulmalıdır. Burada görev öğretim elemanına düşmektedir. Hiçbir kitap dil öğretimi için tek başına yeterli değildir.

Yabancılar Türkçe Öğretiminin Tarihi Seyri ve Bugünkü Durumu

Yabancılar Türkçe'nin öğretimi konusunda yazılan ilk eser, Kaşgarlı Mahmut'un 1072-1074 yılları arasında yazmış olduğu Divânu Lûgati't-Türk'tür. Bu eserde Kaşgarlı çok başarılı bir yöntem izlemiştir. Onun izlediği yolun özellikleri kısaca şöyledir :

1. Medreselerde yapıldığı gibi önce ve hemen her zaman sadece kural verme değil, önce çok sayıda örnekten hareket edip kurala ulaşma yolunu izlemiş ve günümüz yabancı dil öğretiminde benimsenen bir yöntem uygulamıştır.

2. Dil öğrenmede örneklerin, metinlerin önemini çok iyi fark etmiş, verdiği çok sayıda örneği günlük hayattan, atasözlerinden, manzum sanat eserlerinden derlemiştir.

3. Türkçeyi öğretirken, Türk kültürünü de tanıtmaya, öğretme amacını gütmüş, bu konuya özel bir önem vermiştir.

4. Dil öğretiminde tekrarın önemini çok iyi kavradığından, önceden geçen bir kuralı gerektiğinde tekrar hatırlatmaktan çekinmemiştir.

5. İzlediği bu başarılı yöntemleri buluncaya kadar çok çaba harcayan yazar, iki yıl içinde eserini üç kez yazıp beğenmemiş, nihayet kesin olarak dördüncü defa yazmıştır. Böylece o, eser yazma konusunda da kendisinden sonra geleceklere geçerli bir ders vermektedir. (Akyüz, 1989:45-46)

Yabancılar Türkçe öğretiminde ikinci büyük eser, Ali Şir Nevâi'nin 15.yüzyılda yazdığı Muhâkemetü'l-Lûgateyn'dir. Farsça ile Türkçe'nin karşılaştırıldığı bu eser, Türkçe'de ilk ad bilim ve anlam bilim eseri olarak tarihe geçmiştir. Kaşgarlı Mahmut ve Ali Şir Nevai'nin Türkçeye hizmetleri çok büyüktür. Batılı anlamda dil biliminin kurucusudurlar. Yaptıkları çalışmalar Türk eğitim tarihinde gerek yöntem gerekse içerik bakımından önemli bir yere sahiptir. Bize düşen görev de, bu yöntem ve teknikleri çağımızın araç-gereçleri ile zenginleştirerek uygulamaya dönüştürmektir.

Avrupa milletlerinin siyasi ve ekonomik sebeplerle Türkçe'ye önem verdikleri görülmektedir. Fransa 1699'da her üç yılda bir 6-9 yaşlarındaki çocuklardan birkaç tanesini Türkçe öğrenmek üzere İstanbul'daki Katolik papazlarının yanına göndermeye karar vermiştir. Bu çocuklar ileride Osmanlı devletinde Fransa'nın elçileri ve tercümanları olacaklardı. (Bu çocuklara dil oğlanı adı verilmiştir.) Fransa'nın Türk diline karşı gösterdiği bu ilgi 18. yüzyılda Hollanda, İngiltere, Avusturya ve Rusya gibi ülkelere de sıçramıştır.

III. Selim devrinde kurulan Kara Harp Okulunda (1793) öğrencilere hem Türkçe hem de Batı dilleri öğretilmekteydi.

Yabancılar Türkçe'nin öğretimi 1960'lı yıllarda tekrar önem kazanmıştır. Kenan Akyüz'ün Yabancılar İçin Türkçe Dersleri Konuşma, Okuma adlı kitabı (A.Ü, 1965) Hüseyin Aytaç- M. Agâh Önen'in Yabancılar İçin Açıklamalı Uygulamalı Türkçe adlı kitabı (Ankara., 1969), Sermet Sami Uysal'ın Yabancılar Türkçe Dersleri kitapları (İstanbul, 1979), Kaya Can'ın Yabancılar İçin Türkçe-İngilizce Açıklamalı Türkçe Dersleri kitabı (ÖDTÜ, 1981), M. Hengirmen-N.Koç'un Türkçe Öğreniyoruz adlı kitapları (Ank., 1982), Tahir Nejat Gencan'ın Yabancı Uyruklu Öğrenciler İçin-Türkçe Öğreniyorum adlı kitabı (İst., 1985), bize bu konuda önemli adımlar atılmaya başlandığını göstermektedir.

Yabancılar Türkçe öğretimi işini modern anlamda yapan ilk önemli kurum ise Ankara Üniversitesinde kurulan TÖMER dil öğretim merkezidir. Daha sonra kurulan Ege TÖMER, Gazi TÖMER ve Bolu İzzet Baysal TÖMER gibi kuruluşlarla yaygınlaşmaya başlayan yabancılar Türkçe öğretimi işi birtakım özel dershanelerde de yürütülmektedir. Ankara Üniversitesi TÖMER Ocak 2002'de HİTİT Yabancılar İçin Türkçe adlı dil öğretim setini uygulamaya koymuştur. Ayrıca 2003 yılında M.Özbay-F.Temizyürek tarafından yazılan Türkçe Öğreniyoruz-ORHUN adlı eser TİKA yayını olarak yayımlanmıştır.

Bütün bu çalışmalar doğal olarak yöntem ve teknik tartışmalarını da gündeme getirmektedir. Bundan sonra yapılması gereken ise bu alanda yeni eserler ortaya koymak ve Türkçe'nin çok daha yaygın olarak kullanılması için çalışmalara hız vermektedir.

Basamaklı Kur Sistemi Niçin Gereklidir?

Öğrencilerin belirli bir program dahilinde dil öğrenecekleri dikkate alındığında, öğrencilerin daha önceden Türkçeyi bilme düzeyleri ve belirli bilgilerin tam öğrenilmeden yeni bilgilerin verilemeyeceği gerçeğinden yola çıkılmalı ve basamaklı kur sistemi uygulanmalıdır. Aksi tutumlar hem öğretim elemanını sıkıntıya sokar hem de öğrencilerin öğrenme güçlüğü yaşamalarına sebep olur.

Düzyer Belirleme Sınavının Hazırlanışı ve Uygulanışı

Öğretime başlanmadan önce öğrencilerin dil edinim düzeylerini belirleyici bir sınav yapılmalıdır. Bu sınavda, dil bilgisini ölçücü test sınavından sonra tahmin edilen düzyere ilişkin bir kompozisyon yazdırılmalı ve daha sonra da öğrenciyle konuşarak hangi kurda okursa kendisi için daha yararlı olacağı kendisine açıklanmalıdır.

İdeal Sınıf Düzeni ve Öğrenci Sayısı

Dil öğretiminde sınıf düzeninin çok büyük bir önemi vardır. (U) sistemine uygun masa ya da kolçaklı sandalyelerle oluşturulmuş sınıflarda öğrencilerin birbirinin yüzünü göreceği biçimde oturması şarttır. Aynı zamanda bütün öğrenciler öğretim elemanı ile göz göze olmalıdır. Bu şekilde oluşturulmuş ideal bir eğitim ortamında öğrenci sayısı 8 – 14 arası olmalıdır.

Ders Kitabı, Çalışma Kitabı, Sözlükler, Kaset ve CD'ler

Ders kitabı, çalışma kitabı, kitapla ilgili özel sözlükler, kaset ve cd'ler yabancılar Türkçe öğretimi alanına yıllarını vermiş olan uzmanlar tarafından yazılmalı ve çocuklarla yetişkinler için ayrı ayrı setler hazırlanmalıdır. Ders kitabı, ilk ünitesinden itibaren dört temel beceri diye adlandırılan dinleme-okuma-konuşma ve yazmaya eşit oranda yer vermelidir. Kitabın ilk bölümlerinde kurgu metinler de yer almalıdır. Çünkü burada amaç, öğretilecek bilgilerin verileceği metinlerin olmasıdır. Ders kitabındaki örnek cümleler ile çalışma kitabındaki örnek cümleler aynı olmamalı, daha çok kelime öğretebilme açısından farklılık göstermelidir.

Yabancılar Türkçe Öğretiminde Temel İlkeler:***a. Dil Öğretiminin Plânlanması***

Yabancı bir dil öğretilirken hangi hedef kitleye ne kadar bir süre içerisinde ve hangi ihtiyaca dayalı olarak öğretimi yapılması gerektiği önceden plânlanmalıdır.

b. Dört Temel Beceriye Dikkate Alma

Dil öğretiminde dört temel beceri olarak adlandırılan dinleme, okuma, konuşma ve yazma eğitimin ilk basamağından itibaren birlikte ele alınmalıdır. Çünkü, iletişimin temeli olan dilin kullanımı sırasında bu dört temel beceriye her an ihtiyaç duyulmaktadır. Yabancılar Türkçe öğretimi konusunda yazılacak olan ders kitaplarında bu özelliklere ilk ünitelerden itibaren ağırlıklı olarak yer verilmesi şarttır.

c. Basitten Karmaşığa, Somuttan Soyuta Götme

Bir yabancıya Türkçe öğretirken öncelikle görebileceği ve çevresiyle ilişki kurabileceği kelimeler öğretilmelidir. Somut bilgiler öğretilmeden soyut düşüncelerin kavranılamayacağı gerçeğinden hareketle tümevarıma dayalı bir sistem içinde Türkçe öğretmeye çalışırken kalıplaşmış diyaloglar ve söz kalıpları verileceği için tündengeline de yer verileceği unutulmamalıdır.

ç. Bir Seferde Tek Yapıyı Sunma

Yabancılar Türkçe öğretirken üzerinde durulması gereken en önemli husus öğrenciye bir dil bilgisi yapısı kavratılmadan yeni bir yapıya geçilmemesi gereğidir. Aynı anda birden fazla yapıyı öğrenciye kazandırmaya çalışmak, verilmek istenenin tam anlaşılmasına ve belirli bir süre geçtikten sonra unutulmasına ya da diğer yapılarla karıştırılmasına yol açmaktadır. Verilen yapıların iletişimde kullanıldığı biçimiyle örneklerle desteklenmelidir. Çünkü, uygulaması yapılamayan bilgi, çabuk unutulacaktır.

d. Verilen Bilgi ve Örneklerin Hayata Uygunluğu

Yabancılar Türkçe öğretirken verilen bilgilerin ve örneklerin teorik değil pratikte kullanıldığı gibi olması şarttır. Çünkü, dili öğrenen yabancı, toplum arasında karışığında öğrendiklerinin uygulamaya dökebilmesi ve çevresiyle doğru bir iletişim kurabilmelidir. İletişimden kopuk bir dil öğretimi, öğrenciyi çok çabuk dilden ve dolayısıyla kültürden uzaklaştıracaktır.

e. Öğrencileri Aktif Kılma

Dil öğretiminde amaç yaşayarak öğrenmedir. Çünkü, insan duyduklarının büyük bir bölümünü unuttur. Okuduklarının bir kısmını hatırlar, ama yaptıklarını çok büyük bir oranda hatırlar. Sınıf içi uygulamalarının tamamının öğrenciye dönük ve dolayısı ile öğrenciyi her an aktif durumda tutacak biçimde olması gerekir. Çünkü, eğitimde dikkat süresinin 20 dakikayı geçmediği göz önüne alınırsa bu kısa süre içinde öğrenciyi sıkmadan ona bir şeyler kazandırmak ancak onun katılımı ile mümkün olabilir.

f. Bireysel Farklılıkları Dikkate Alma

Her öğrencinin dil öğrenme ihtiyacı ve kendi fiziki, psiko-sosyal durumu aynı değildir. Bu sebeple öğrencilerin yaş, eğitim durumu, sosyal konumu ve Türkçe'yi öğrenme sebebi mutlaka göz önüne alınmalı ve özellikle verilecek ödevlerde buna dikkat edilmelidir.

g. Görme ve İşitmeye Dayalı Araçlardan Yararlanma

“Teknolojideki başka gelişmeler bir yana, televizyon, bilgisayar ve internet teknolojilerindeki hızlı gelişmelerle bilgi üretimindeki hızlı artış, yüzyılların eğitim sistemini her yönüyle sarsmaktadır.” (Esirgen, 1997: 57) İletişim araçlarının çok öne çıktığı günümüzde dil öğretirken televizyon, video, bilgisayar, tepegöz ve kasetçalar gibi araçlardan yararlanarak dört temel becerinin daha iyi kavratılacağı, öğrenilenlerin daha kalıcı olacağı herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Dilin

iletişimin en temel aracı olduğunu söyleyip iletişim araçlarından yaralanmadan dil öğretmeye kalkışmak modern dil öğretimi anlayışları ile bağdaşmaz.

Yabancılar Türkçe Öğretiminde Genel İlkeler:

a. Kullanılan Dilin Öğretilmesi

Yabancılar Türkçe öğretirken yaşayan Türkçe'nin öğretilmesi çok önemlidir. Aksi takdirde yukarıda da değindiğimiz gibi öğrenciler içine girdikleri Türk toplumunda öğrendikleri Türkçe ile iletişim kurmakta zorlanacaklardır. Bu da Türkçe'yi öğretme hedefinden uzak bir tutumdur. Gerek ders kitapları , çalışma kitapları ve kaset ve cd'lerde gerekse sınıf içi konuşmalarda yapaylıktan uzak durulmalıdır. Öğretim elemanı yalnızca kendi kullandığı cümleleri değil, toplumun değişik kesimlerinde kullanılan standart Türkçe'yi öğretmek zorundadır.

b. Telâffuza Önem Verme

Değişik milletlerden kişilerin Türkçe öğreneceği bir sınıfta en çok üzerinde durulması gereken konu, Türkçe'yi telâffuz, vurgu ve tonlamaya uygun olarak öğretmektir. Alfabe öğretilirken verilecek olan örneklerden başlayarak bunun üzerinde çok önemle durulması gerekir. Buna çok dikkat edilmezse aynı sınıfta birden fazla söyleyiş biçimiyle karşı karşıya kalınacaktır.

c. Öğrencilerin Bildiği Kelimelere Dayanarak Yeni Cümleler Kurma

Yabancı dil öğrenen kişilerin henüz anlamını kavrayamadıkları kelimelerle düşünmesi ve kendini ifade etmesi mümkün değildir. Öğrencilere verilecek metinler daha önce çeşitli uygulamalarla öğretilen kelimelerden oluşmalı, ancak her metinde de öğrencinin sezebileceği şekilde birkaç yeni kelime verilmelidir.

ç. Öğrencilere Öğrendiklerini Uygulama İmkânının Verilmesi

Yukarıda da kısaca bahsettiğimiz gibi uygulamaya dönük olmayan dil öğretimi amacına ulaşamaz. Öğrencilere ders kitabında öğretilenler çalışma kitaplarında değişik cümleler içerisinde kavratılmalı ve sınıf içinde bireysel ve grup oyunlarıyla neşeli ve zevkli bir ortam içinde uygulatılmalıdır.

d. Herkese Eşit Söz Hakkı Tanınması

Dersi her öğrencinin eşit sürede katılımı ile işlemek hem öğrencileri edilgen öğrenim biçiminden kurtaracak, onları etkin kılacak hem de öğrencinin kafasında herkesin eşit durumda olduğu yer edecektir.

e. Öğrencinin Kendini Yazılı ve Sözlü İfade Edebilmesi

Yabancılar Türkçe öğretilirken ilk dersten itibaren konuşma ve yazma birlikte verilmeli ve öğrenciden de duygu ve düşüncelerini hem yazılı hem de sözlü olarak ifade etmesi istenmelidir. Ancak, bu şekilde öğretilenler daha kalıcı bir duruma gelir. Zaten dil öğretiminin amacı da budur.

f. Dil ile Birlikte Kültürün Verilmesi

Kelimeler boş semboller değildir. İletişimde yer alan her kelimenin ardında bir kabuller dünyası yer almaktadır. Bu kabuller, kelimenin ait olduğu toplumun kültürünün bir parçasıdır. Özellikle deyimler çok iyi öğretilmelidir. Çünkü, günlük kullanımda deyimlere çok fazla yer vermekteyiz. Yabancı biri, Türkçe'deki deyimleri iyi kullandığında insanlarla çok daha rahat iletişim kurabilmektedir. Burada önemli olan, kelimeleri hangi metinlerde ne şekilde kullanacağımızdır. Yaşantılardan kopuk olarak dil öğretilmeye kalkılırsa o zaman ne dil ne de kültür tam olarak öğretilir. Yabancılar öncelikle insanlığın genel değerleri, ortak yönleri üzerinde Türkçe öğretmeye başlamak gerekir.

g. Hem Bireysel Çalışmalara Hem de Grup Çalışmalarına Gereken Ölçüde Yer Verilmesi

Gerek ders içerisinde gerekse ders dışında verilecek alıştırmalar öncelikle kendi yapabilecekleri türde olmalı, verilenler bu yolla özümsetilmelidir. Daha sonra öğrencilere roller dağıtılarak önce ikili sonra daha büyük gruplar hâlinde dramatizasyon çalışmaları yaptırılmalıdır.

ğ. Dersi Sıkıcı Olmaktan Kurtaracak Çeşitli Uygulamalara Yer Verilmesi

Hem dersi tek düzelikten kurtarmak hem de öğrencilerin yaparak, yaşayarak dil öğrenmelerini sağlayabilmek için şarkı, şiir, fıkra, tekerleme, bulmaca ve değişik oyunlardan yararlanmak gerekir. Yabancı dilde unutulmayan şeylerin başında şarkılar ve tekerlemeler gelmektedir. Ayrıca, 60 oktava kadar müziğin insanı öğrenmeye daha açık hâle getirdiği gerçeği unutulmamalıdır.

h. Öğretilmeyenlerin Sorulmaması

Daha önceden belirttiğimiz gibi, öğrencilerin bildiği kelimelere dayanarak öğretim yapılması gerekmektedir. Dolayısı ile öğrencilere öğretmediğimiz kavram ve yapıların gerek sınıf içi uygulamalarında gerekse sınavlarda sorulmaması gerekir. Aksi takdirde bu tutum ölçme ve değerlendirmenin yanlış sonuç vermesine sebep olacaktır.

ı. Öğrencinin Öğreneceği Kadar Bilgi Verilmesi

Dil Öğretiminin her basamağı belirli bir plâna dayandırılmalıdır. Öğrenciye ne sıkılacağı kadar az ne de alamayacağı kadar çok bilgi verilmelidir. Burada unutulmaması gereken en önemli husus, karşımızdaki öğrencilerin yabancı olduğu ve Türkçe yi çizebildiğimiz sınırlar kadar öğrenebildiğidir.

i. Öğrencilerin Yaptıkları Yanlışların Anında Düzeltilmesi

Dil öğretiminin ilk basamağından itibaren öğrencilerin yaptıkları yazılı ve sözlü yanlışları anında düzeltmek gerekir. Yoksa yanlışlar üst üste yığılacak ve karşımıza büyük bir problem olarak çıkacaktır. Öğrenci bu düzeltmenin kendi iyiliği için yapıldığını kavradığında daha mutlu olacaktır.

j. Yöntemin Belirlenmesi

Dil öğretiminin belirli bir plâna göre yapılması gerektiğini söylemiştik. Burada en önemli husus, yöntemin doğru belirlenmesi ve amaca uygun bir dil eğitiminin verilmesidir. Dil öğretim yöntemlerine genel olarak değindikten sonra bizce en uygun olan seçmeci yöntemle ilgili bilgileri de verelim.

Dil Öğretim Yöntemleri

- a. Dil Bilgisi – Çeviri Yöntemi
- b. Doğrudan Yöntem
- c. Okuma Yöntemi
- ç. Kulak – Dil Alışkanlığı Yöntemi
- d. Görme ve İşitmeye Dayalı Yöntem
- e. Bilişsel Yöntem
- f. İletişimci Yaklaşım
- g. Seçmeci Yöntem
- ğ. Toplu Fiziksel Tepki*
- h. Sessiz Yol Yöntemi*
- ı. Topluluk ile Dil Öğretimi*
- i. Telkin Yöntemi*

Bu yöntem ve yaklaşımlardan bazıları kendiliğinden, belirli bir dil öğretim geleneğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve uzun yıllar kullanılmıştır. Bazıları ise, mevcut yöntem ve yaklaşımların yetersizliğinden yola çıkan kişilerin, güncel ya da moda olan dilbilim akımlarının ve benzeri akımların etkisi ile oluşturdukları yöntemlerdir. İkinci grupta yer alan yöntemlerden (*) işaretli olanlar, genelde “ alternatif ” yöntem olarak adlandırılmaktadır ve kullanım açısından yaygınlık kazanmamıştır.

Dil bilgisi çeviri yönteminin özelliği öğrencilere dil bilgisi kalıplarının önceden verilmesi ve dilin kurallarını öğretme esasıdır. Öğrenci kendi ana dili ile öğrenim yapacaktır. Bu da aynı ana dile sahip olanlara uygulanabilir, konuşma önemli değildir.

Doğrudan yöntem 1950’lerde ortaya çıkmış ve zamanına göre çok başarılı olmuştur. Öğretmen öğrencilere nesneleri göstererek işe başlar. Öğretmen öğrettiği dilden başkasını kullanmaz. Bu yöntemde tümevarım kullanılmaktadır.

Kulak-dil alışkanlığı yönteminin önemli özelliği, işitme ve söyleneni tekrar ede ede ezberleyerek benzer cümle kalıpları üretmektir. Bu yöntem öğrencinin dinleme ve konuşma alışkanlığını geliştirir. Genellikle dil laboratuvarlarında öğretim yapılır.

Bilişsel yöntemde düşünerek öğrenme esası vardır. Telâffuzun üzerinde fazla durulmaz, dilin kuralları bilinçli olarak öğretilir. Ana dil kullanımı ve çeviriye izin verilir.

İletişimci yaklaşım öğrencilerin cümle kalıplarını öğrenmeleri yerine öğrendiklerini sınıfta bulunan gruba aktarabilmelerini esas alır. Diyalog ve grup çalışmaları önemli yer tutar.

Seçmeci yöntem ise her yöntemin iyi tarafını alıp kullanmaya dayanır. Mesela, kelime öğretiminde doğrudan yöntem, dil bilgisi kurallarını öğretmede bilişsel yöntem, konuşma ve dinleme alışkanlığını kazandırmada kulak-dil alışkanlığı ve iletişimci yöntem ağırlık verilebilir.

Seçmeci yöntemin önemli özellikleri şunlardır:

- Dil öğretimi hayata dönük olmalıdır.
- Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.
- Çeviri, dili yeni öğrenenler için faydalı değildir.
- Mekanik tekrarlar yerine anlamlı ve iletişime dönük alıştırmalara yer verilmelidir.
- Bir yapı tam öğretilmeden yeni bir yapıya geçilmemelidir.
- Okuma ve yazma becerilerinin gelişmesine de hemen başlanmalıdır.
- Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.
- Öğrencilerde dili öğrenme arzusu uyandırılmalıdır.
- Öğretim basitten zora, somuttan soyuta doğru olmalıdır.
- Öğrenciler arasındaki farklar unutulmamalıdır.

Dil Öğretim Tekniklerinin Yabancılar Türkçenin Öğretiminde Kullanımı

a. Grupla Öğretim Teknikleri

- Beyin Fırtınası (Brain Storming)
- Gösteri (Demonstration)
- Soru / Cevap (Question and Answer)
- Drama ve Rol Yapma (Drama and Role-Play)
- Benzetim (Simulation)
- İkili Çalışmalar ve Grup Çalışmaları (Pair-Work and Group Work)
- Mikro Öğretim (Micro Teaching)
- Eğitsel Oyunlar (Educational Games)

b. Bireysel Öğretim Teknikleri

- Bireyselleştirilmiş Öğretim (Individualized Instruction)
- Programlı Öğretim (Programmed Instruction)
- Bilgisayar Destekli Öğretim (Computer-Assisted Instruction) (Demirel,

1996 : 55)

k. Sözcük Öğretimi

Sözcük öğretiminde kullanılabilecek rol yapma, drama ve gösteri teknikleri, zekâ türlerinin özelliklerine hitap eden öğretim teknikleridir. Çünkü, değişik zekâ alanlarına sahip olan öğrenciler, belli sözcüklerin öğretilmesini amaçlayarak hazırlanmış küçük piyesleri veya skeçleri izlemekten hoşlanırlar. Ayrıca, aşağıdaki uygulamalardan da sözcük öğretiminde yararlanmak gerekir.

- Resimlerden yararlanma
- Resimli veya karikatürlü hikâyeler oluşturma

- Kısa metrajlı filmler
- Pantomim filmleri
- Bilmece ve bulmacalar
- Eş ve zıt anlamlı kelime bulma yarışmaları vb.

l. Materyal Hazırlama ve Ölçütleri

- Okuma / Anlama
- Dinleme / Anlama
- Yazılı Anlatım
- Sözlü Anlatım
- Dil Bilgisi
- Dikte

Bu materyallerin her birinin kaç kelimedenden oluşacağı, hangi tür soruların sorulması gerektiği ve gerek sınıf içi gerekse sınav için hazırlanacak bu materyaller öğrencilerin Türkçe bilgi düzeylerine göre ayarlanmalıdır. Okuma-anlama için oluşturulacak metin altı soruları ile dinleme-anlama için oluşturulacak soru çeşitleri, sayıları aynı olmayacaktır. Önemli olan hazırlanan materyalin hangi amaca yönelik olduğunun doğru belirlenmesidir.

m. Sınav Sorusu Hazırlama ve Değerlendirme

- Soru Hazırlama Ölçütleri
- Değerlendirme Ölçütleri

Sorular hazırlanırken paragraf, çoktan seçmeli, doğru-yanlış, boşluk doldurma, yeni cümle kurma gibi değişik yönlerden ele alınmalı ve kur içerisinde öğrenciye verilen bilgilerin önemine göre soru çeşitleri dikkate alınmalı ve değerlendirme buna göre yapılmalıdır.

n. Ders İşleme Tekniği ve Dil Bilgisi Sıralamasının Önemi

Türkçe'yi bilmeyen kişilere öğretim yapılacağı hiçbir zaman akıldan çıkarılmamalı ve bilgiler, birbirini tamamlayıcı bir biçimde ve önceden çok iyi belirlenmiş bir plân dahilinde öğrenciye sunulmalıdır. Aşağıda temel düzey için izlenecek yol çıkarılmıştır. Ayrıca, orta ve yüksek düzey için de bir yol haritası vardır.

(Temel Düzey)

- Tanışma Diyalogu
- Alfabe (Ünlü / Ünsüz Sesler)
- Bu ne ?
- Bu Kim ?
- mI ? / değil
- Bulunma durumu : - DA
- var / yok
- Şimdiki zaman : -yor

- Ad durum ekleri
- -dan önce / -dan sonra
- İyelik ekleri
- -mak istemek
- ile bağlacı / -lı / -sız / -lık ekleri
- Saatler
- İmek eylemi
- Emir / İstek Kipleri
- Belirli geçmiş zaman : - DI
- Ad cümlelerinde belirli geçmiş
- -daki / -ki ekleri
- Gelecek zaman : -AcAk
- Belirsiz geçmiş zaman : mİş
- Ad cümlelerinde belirli geçmiş
- diye sormak / -cA / -A göre
- Geniş zaman : -(I / A) r
- Adlaştırma / Dolaylı Anlatım (Emir kipi)
- Mastar ekleri : -mA / -mAk / -İş
- -Ip / -mAdAn
- -mAdAn önce / -DIktAn sonra
- -mAk için / -mAk üzere / -mAktA

o. Destekleyici Hikâye Kitapları (Düzeylere Uyarlanmış)

Dil öğrenimi süreklilik ister. Bu sebeple, dünyada dil öğreten ciddî kurumlar öğrencilerinin düzeylerine göre oluşturulmuş destekleyici kitaplar yayımlar. Genellikle hikâye ağırlıklı bu kitapların dışında bir de klâsik olmuş eserler, öğrencilerin dil öğrenim düzeylerine göre uyarlanarak yayımlanır. Yabancılar Türkçe öğretimi sırasında öğrencilere tavsiye edilecek bu çeşit kitaplara ihtiyaç vardır. Bunu da ancak yabancılar Türkçe öğretimi işinde uzmanlaşmış kişiler yapabilir.

Sonuç:

Dil öğretimi, belirli ilkeler ışığında yapılmalıdır. Yabancılar Türkçe öğretimi, Türkçe ve Türk kültürünün yaygınlaşması ve yaşatılması açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu alanın ayrı bir disiplin olduğu unutulmamalı ve bu konuda uzman öğretim elemanlarının yetiştirilmesine de çok büyük önem verilmelidir. Yabancılar Türkçe öğretiminde çok önemli olan temel ve genel ilkelerin her biri ayrı bir dikkat ve titizlik gerektirmektedir. Bu ilkelere bağlı kalınarak seçilecek yöntem ve kullanılacak teknikler belirlenmeli ve ders ortamındaki uygulamalarda bunlar göz önüne alınmalıdır.

Kaynakça

- Aksan, Doğan ,1979. Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yay., Ankara, s.13.
- Akyüz, Yahya , 1989. Türk Eğitim Tarihi, Ankara, s.45-46.
- Demirel, Özcan , 1996. Genel Öğretim Yöntemleri, USEM Yay., Ankara, s.55
- Ercilasun, A.Bican , 1984. Dilde Birlik, Cönk Yay., İstanbul, s.102.
- Ergin, Muharrem , 1989. Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yay., İstanbul, s.3.
- Esirgen, Ruhi , 1997. “Eğitim Sorunlarının Çözümünde Teknolojiden Yararlanma”, Eğitim Reformunun Temel İlkeleri, Dünya’da ve Türkiye’de Zorunlu Eğitim , Sempozyum 22-23 Ekim 1997, A.Ü.Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi, s.57
- Gülay, Naki , 1988. “Yabancılarla Türkçe Öğretiminin Politik Önemi”, Dünyada Türkçe Öğretimi der., AÜ.TÖMER Yay., s.34-36.
- Güngör, Nevin , 1991. Kültür-Eğitim-Dil Üzerine Görüşleri ile Z.Fahri Fındıkoğlu, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, s.214.
- Tural, Sadık K. , 1991. Zamanın Elinden Tutmak, Ecdad Yay., Ankara, s.27.